

ЕТНОКУЛЬТУРНІ АСПЕКТИ ВОКАЛЬНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

ETHNOCULTURAL ASPECTS OF VOCAL TRAINING OF A FUTURE TEACHER OF MUSICAL ART

Статтю присвячено одній із сучасних актуальних проблем в галузі мистецької освіти, а саме – дослідженню етнокультурних аспектів вокальної підготовки як необхідної складової професійної освіти майбутнього вчителя музичного мистецтва, викладача вокалу. На важливість цього вказується у державних і галузевих нормативних документах, стандартах, освітньо-професійних програмах тощо. Визначено, що в умовах відстоювання українцями національної ідентичності та боротьби за незалежність необхідно посилити роль народного мистецтва, зокрема пісні, та використовувати весь його художній, естетичний, ментальний та освітній потенціал з метою підняття патріотичного духу і опору загарбницькій агресії. У матеріалах статті уточнено значення понять «етнічна культура», «художньо-ментальний досвід», «народно-пісенна творчість» та «етнокультурна компетентність педагога-музиканта». У контексті музично-педагогічної освіти та виконавства проаналізовано інноваційні тенденції, що вказують на важливість формування етнокультурних знань, досвіду, виконавських умінь та компетентностей студентів засобами народно-пісенного фольклору. Серед них: популяризація української пісні у світі; необхідність якісного вивчення та дослідження пісенного фольклору з урахуванням сучасних науково-практичних розробок; важливість формування художньо-ментального досвіду та етнокультурної компетентності майбутніх учителів засобами музичного фольклору, що об'єднують процес і результати: засвоєння національної музичної спадщини, образи художньо-образного сприймання; сформованість ціннісних орієнтацій щодо музичних артефактів різних народів; здатність практично реалізовувати зі школярами художньо-пізнавальну діяльність на матеріалі музичного фольклору. Встановлено, що зміст етнокультурної компоненти вокальної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва та викладачів вокалу складають: 1) системні знання про вітчизняний і світовий пісенний фольклор, а також його культурно-історичні та художньо-стильові особливості; 2) сформованість ціннісного ставлення до національних пісенних зразків; 3) володіння спеціальними технологіями вокального звуковидобування та передавання специфічних особливостей звучання народних пісень; 4) напрацювання практичного досвіду виконавської діяльності артефактів пісенної творчості різних народів; 5) знання методів викладання пісенно-фольклорного матеріалу учням у загальноосвітній школі та на заняттях з вокалу.

Ключові слова: етнічна культура, вокальна підготовка, майбутній учитель музичного мистецтва, майбутній викладач вокалу,

етнокультурна компетентність, художньо-ментальний досвід, професійна освіта, музичний фольклор, народно-пісенна творчість.

The article is devoted to one of the modern topical problems in the field of art education, namely, the study of ethnocultural aspects of vocal training as a necessary component of the professional education of a future teacher of musical art, vocal teacher. The importance of this is indicated in state and industry regulations, standards, educational and professional programs, etc. It is determined that in the context of defending national identity by Ukrainians and the struggle for independence, it is necessary to strengthen the role of folk art, in particular songs, and use all its artistic, aesthetic, mental and educational potential in order to raise the patriotic spirit and resist aggressive aggression. The article clarifies the meaning of the concepts of «ethnic culture», «artistic and mental experience», «folk song creativity» and «ethnocultural competence of a teacher-musician». In the context of musical and pedagogical education and performance, innovative trends are analyzed, indicating the importance of the formation of ethnocultural knowledge, experience, performing skills and competencies of students by means of folk song folklore. Among them: popularization of Ukrainian songs in the world; the need for high-quality study and research of song folklore, taking into account modern scientific and practical developments; the importance of the formation of artistic and mental experience and ethnocultural competence of future teachers by means of musical folklore that combine the process and results: assimilation of the national musical heritage, images of artistic and figurative perception; formation of value orientations regarding musical artifacts of different peoples; the ability to practically implement artistic and cognitive activities with schoolchildren on the material of musical folklore. It has been established that the content of the ethnocultural components of vocal training of future teachers of musical art and vocal teachers consists of: 1) systematic knowledge about the national and world song folklore, as well as its cultural-historical and artistic-stylistic features; 2) formation of a value-based attitude to national song samples; 3) possession of special technologies of vocal sound production and transmission of specific features of the sound of folk songs; 4) accumulation of practical experience in performing artifacts of song creativity of different peoples; 5) knowledge of methods of teaching song and folklore material to students in secondary school and vocal classes.

Key words: ethnic culture, vocal training, future teacher of musical art, future vocal teacher, ethnocultural competence, artistic and mental experience, vocational education, musical folklore, folk songs.

УДК 378.091.3:373.5.011.3-951]:78
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/65.2.24>

Соколова О.В.,
канд. пед. наук,
доцент кафедри фортепіанного
виконавства та педагогіки мистецтва
Українського державного університету
імені Михайла Драгоманова

Постановка проблеми у загальному вигляді.
Сучасна стратегія розвитку вищої педагогічної освіти в Україні передбачає підготовку фахівців,

здатних до передавання учнівській молоді найкращих здобутків вітчизняної та інших культур світу, інтеграції у мультикультурний простір

різних етносів і народів. Важливість етнокультурної освіти майбутніх учителів підкреслюється у державних стандартах і нормативних документах, законах: «Національній доктрині розвитку освіти України у XXI ст.» (2002 р.); «Концепції розвитку неперервної педагогічної освіти» (2013 р.); Законах «Про освіту» (2017 р.), «Про вищу освіту» (2016 р.), «Концепції розвитку культур національних меншин» (2016 р.) та ін. У державних стандартах, а також змісті Освітньої-професійних програм підготовки бакалаврів та магістрів музичного мистецтва у вищих закладах освіти чітко визначено, що майбутні фахівці повинні бути компетентними в області національних традицій і художньої самобутності української народної та академічної музики; розуміти роль і значення вітчизняної музичної культури в контексті розвитку світового мистецтва; володіти практичними вміннями яскраво-образного виконання художнього творів народної музики, а також залучати підростаюче покоління до опанування оригінальних зразків, зокрема народно-пісенної творчості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

У вітчизняних наукових дослідженнях останніх років спостерігається активний інтерес до вивчення історико-культурних та художньо-естетичних джерел українського пісенного фольклору (А. Авдієвський, О. Бенч, С. Панасюк та ін.); висвітлення та вирішення проблем професійної, зокрема, художньо-виконавської підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва та їх полікультурного розвитку засобами пісенного фольклору (О. Березюк, О. Гуренко, Ю. Косенко, О. Отич, О. Пуцик, Сью Цзюй та ін.); розгляду питань формування етнокультурної компетентності викладача музики, вокалу (Ю. Мережко, В. Симонян, Л. Соляр, І. Хмелевська та ін.). Однак, поки що недостатньо повно розкрито теоретичний і методичний потенціал етнокультурного напрямку у вокальній підготовці майбутніх учителів музичного мистецтва.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Одним з актуальних, але до кінця не вирішених питань педагогіки мистецтва сьогодні залишається теоретичне осмислення змісту етнокультурної компоненти професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва.

Мета статті. Метою статті є розкриття етнокультурних аспектів вокальної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва як важливої складової становлення їх професіоналізму, виконавської майстерності.

Виклад основного матеріалу. На тлі сучасних суспільно-політичних та воєнних подій в Україні активно зростає потреба у наукових працях, в яких би розкривалися роль і значення понять «ментальність», «народ», «нація», «етнічна культура»,

«народно-пісенна культура», зокрема, у контексті розвитку вітчизняного і світового музичного мистецтва та вищої музично-педагогічної освіти. В умовах війни українське народне мистецтво стає потужною зброєю на інформаційно-культурному фронті та допомагає просувати ідеї національної ідентифікації, самосвідомості та самовизначення українців.

Дослідження етнокультурних аспектів вокальної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва вимагає висвітлення поняття «етнічна музична культура». Проведений науковий аналіз засвідчує багатовекторність у визначенні сутнісних характеристик та змістових складових означеного поняття. Так, Л. Соляр розуміє етнокультуру як «сукупність матеріальних і духовних цінностей, що вироблені певним етносом на його території впродовж його історії, який являє собою складне динамічне утворення, яке змінюється, розвивається відповідно до часу та ситуації і збагачується впливами інших етносів» [4, с. 78–79]. У контексті проблеми етнокультурного розвитку особистості зазначено: «Очевидно, що відкритий світовий та європейський освітні простори дають безмежні можливості для людини щодо реалізації її цілей, потреб, запитів. Кожна людина, визначаючи вектор особистого розвитку, орієнтується на кращі зразки і обирає для себе шлях їх втілення. У цьому сенсі європейський чи світовий освітні простори відкривають нові горизонти для професійної та творчої самореалізації» [2, с. 9].

Сучасна людина, якщо вона хоче бути освіченою, пізнати свою сутність і приналежність до певного народу, обов'язково повинна долучатися до світової і вітчизняної культурної спадщини, вивчати і пишати національними здобутками, мистецтвом рідної Батьківщини. Візитною картою України є її народна пісня – невичерпний духовний скарб і джерело творчого натхнення багатьох поколінь українців і митців, музичних педагогів і виконавців. Українська народна пісня у всій її багатоманітності та багатожанровості виступає важливою складовою, компонентом загальної (в області реалізації музичного виховання підростаючого покоління) і професійної музичної освіти та спеціальної музичної підготовки майбутніх виконавців і викладачів.

Л. Кияновська та Л. Мельник наводять влучні і поетичні слова великого маестро, видатного хорового диригента, науковця, викладача Анатолія Авдієвського: «Увага до фольклору – це цілком природна потреба кожної інтелігентної людини. І рано чи пізно така «мода» мала з'явитися. Бо наш народ продовжує народжувати таланти. Вони проявляють себе в усіх жанрах, у тому числі й на естраді...» [2, с. 188]. Сьогодні актуальним є і таке висловлювання: «Йдеться не просто про збереження і подальше наповнення музичної свідомості

наступних генерацій певною сумою національних артефактів. Замало навіть використання національного музично-пісенного компедіуму як найдоконалішої форми історичної пам'яті, необхідної кожному народові для усвідомлення своєї ідентичності» [2, с. 193].

Ці важливі питання співзвучні інноваційним тенденціям реформування національної шкільної і професійної музичної освіти в Україні та відображають спрямованість на формування у майбутніх учителів етнокультурних знань, досвіду, компетентностей засобами музичного (пісенного) фольклору. Узагальнений аналіз основних положень дозволяє вказати на посилення ролі національної та полікультурної компоненти музичної освіти та сформулювати такі тези:

Сьогодні вкрай необхідно, щоб українська народна пісня стала справжнім культурним брендом і представляла Україну в світі, адже національна культура нашого народу здатна також впливати на іноземну аудиторію безпосередньо та на підсвідомому рівні. Українська пісня – це культурно-мистецький феномен, який володіє цілим арсеналом унікальних художніх засобів і передає ментальний характер і світогляд українського народу, розкриває духовні, національні особливості світосприймання та устрою життя.

Існує необхідність вивчення та дослідження пісенного фольклору з новітніх наукових позицій, з урахуванням сучасних, інноваційних розробок щодо визначення сутнісних характеристик даного явища, висвітлення його потенціалу в галузі мистецької, зокрема професійної музичної освіти.

Однією з важливих умов у контексті нашої проблеми виступає формування художньо-ментального досвіду майбутніх учителів музичного мистецтва, а саме: «цілеспрямована настанова на цінності полікультурної освіти та художньо-культурні традиції і потреби регіону; використання поліхудожнього середовища в усіх видах навчальної діяльності; привнесення в освітній процес художньо-естетичного плюралізму; стимулювання осмислення та критичної позиції щодо стереотипів художньо-освітніх процесів; стратегія та настанова на конвергентність різних видів навчальної діяльності; залучення до організації навчального процесу, самоорганізації і самопідготовки в опануванні цінностями мистецтва; стимулювання художньо-педагогічної самоідентифікації й творчої самостійності» [1, с. 165–166].

Наголошується на важливості формування етнокультурної компетентності педагогів-музикантів (В. Крисько, Ю. Мережко, Л. Микуланинець, Л. Соляр, Л. Спиридонова та ін.) та визначається, що зміст цього феномену об'єднує процес і результати засвоєння національних надбань (відповідні знання, полікультурна обізнаність), формування емоційно-образного сприймання, а також

ціннісного і шанобливого ставлення до музичної спадщини різних народів, здатність практично реалізовувати зі школярами художньо-пізнавальну діяльність на матеріалі музичного фольклору та ін.

Виходячи з цього, етнокультурна компонента професійної вокальної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва повинна включати такі складові: 1) системні знання про вітчизняний і світовий пісенний фольклор, а також його культурно-історичні та художньо-стильові особливості; 2) сформованість ціннісного ставлення до національних пісенних зразків; 3) володіння спеціальними технологіями вокального звукотворення та передавання специфічних особливостей звучання народних пісень; 4) напрацювання практичного досвіду виконавської діяльності артефактів пісенної творчості різних народів; 5) знання методів викладання пісенно-фольклорного матеріалу учням у загальноосвітній школі. Розглянемо ці позиції докладніше.

На нашу думку, необхідно протягом навчання сформувати у майбутніх вчителів музичного мистецтва пісенно-фольклорний (етнокультурний) тезаурус або систему теоретичних та емпіричних знань, понять та слухових уявлень, які б свідчили про достатню обізнаність студентів у галузі народно-пісенної творчості різних народів та етносів. Суб'єкти професійної музично-педагогічної освіти повинні розуміти сутність понять і фактів, що стосуються історії, теорії, культурних та художніх передумов розвитку народної пісні; ментальних, національних та інших особливостей художнього змісту пісень; особливостей ладового, інтонаційно-ритмічного, жанрово-стильового, вербально-семантичного складу народної музики та ін.

Сформованість ціннісних орієнтацій майбутніх вчителів музичного мистецтва виступає потрібним компонентом етнокультурної вокальної підготовки. Увага до пісенних культур різних народів, визнання їх культурної і художньої автентичності та унікальності, вміння надавати обґрунтовану естетичну оцінку вказаним явищам: усе це виступає запорукою активного пізнавального інтересу і мотивації пізнання студентами артефактів національних пісенних культур.

Майбутньому вчителю музики також потрібні сформовані спеціальні співацькі навички і вміння, які б дозволяли передавати голосом та іншими засобами особливості звучання пісень різних народів, що виражаються в своєрідних способах вокального звуковидобування та артикуляції, колористики, звуко-імітації, горлового (гортанного) співу, фальцету, виконання мелізматика тощо. Так, демонстрація іспанських національних пісень вимагає гострої, часто синкопованої ритмічності, володіння акцентованою дикцією, насиченої, глибокої тембральності, передавання експресивних

рис характеру представників цієї нації. Виконання італійських пісень потребує м'якого *bell canto*, глибокого і безперервного дихання, розвиненого співацького діапазону, відчуття плавності та пластичності мелодики, її виразності.

Важливим аспектом етнокультурної підготовки майбутніх учителів музики виступає набуття у процесі навчання художньо-практичного досвіду виконання (навчального і концертного) вокального репертуару різних музичних епох і напрямків, стилів і жанрів як академічної (професійної композиторської), так і народної музики. При інтерпретації останньої завжди цінуються вміння правильно передавати голосом усі особливості звучання музичного фольклору та інтерпретувати своєрідні вербально-інтонаційні характеристики пісенного матеріалу. Вагомим значення у контексті цього набуває проблема організації регулярних виступів студентів на різноманітних концертах, участі у професійних конкурсах, просвітницькій роботі.

Професійна підготовка студентів у класі вокалу передбачає озброєння методичними знаннями та вміннями, які потрібні для майбутньої педагогічної діяльності з учнями в загальноосвітній школі, на вокальних заняттях. Студенти вивчають відповідні дисципліни, проходять передбачені навчальним планом виробничі практики, отримують досвід викладання музичного мистецтва, вокалу. Володіння методичними вміннями навчання учнів народно-пісенної творчості виступає важливою складовою етнокультурної освіченості суб'єктів освіти та реалізації їх творчого потенціалу засобами пісенного фольклору.

Висновки. Таким чином, у матеріалах даної статті було обґрунтовано важливість реалізації

етнокультурних аспектів вокальної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва та викладачів вокалу, розкрито їх зміст. Подальшого дослідження потребують питання поглиблення полікультурної освіти та формування етнокультурної компетентності студентів, зокрема засобами фольклорної пісенної творчості різних народів.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Гончаренко С. Педагогічні умови формування готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до саморозвитку у вокально-педагогічній діяльності. *Молодь і ринок*. № 11/197. 2021. С. 164–168.
2. Інтегральна система мистецької освіти: етнокультурний напрям розвитку здібностей творчої особистості: колективна монографія / керівник авторського проекту В. І. Федоришин. Київ: ТзОв «Світ знань», 2021. 369 с.
3. Пуцук О. А. Етнорегіональний підхід у методичній підготовці майбутнього вчителя музичного мистецтва. *Музичне мистецтво в освітньому дискурсі*. № 1. 2016. С. 130–134.
4. Соляр Л. В. Формування етнокультурної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 – теорія та методика професійної освіти. Кременець; Івано-Франківськ. 2018. 299 с.
5. Скуй Цзюй. Методичні засади етнокультурної підготовки майбутніх учителів музики у процесі фахового навчання: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 – теорія та методика музичного навчання. Київ, 2017. 236 с.
6. Pedagogical and psychological science and education: transformation and development vectors: Collective monograph. Vol. 2. Riga, Latvia: "Baltija Publishing", 2021. 362 p.